

Структурно-семантичні та стилістичні особливості словосполучень при описі зовнішності в романах Д. Лоджа

Роботу виконано на кафедрі англійської філології ЛНУ ім. І. Франка

У статті досліджено роль найуживаніших словосполучень у романах Д. Лоджа, визначено їхню структуру. З'ясовано семантико-синтаксичні та стилістичні особливості ад'єктивних конструкцій. Автор досягає особливого стилістичного ефекту завдяки конотаціям словосполучень у контексті.

Ключові слова: словосполучення, іменник, прикметник, стилістичний ефект, порівняння.

Марко Н. С. Структурно-семантические и стилистические особенности словосочетаний при описании внешности в романе Д. Лоджа. В статье рассматривается роль употребляемых словосочетаний в романах Д. Лоджа, определяется их структура. Рассмотрены семантико-синтаксические и стилистические особенности адъективных конструкций. Автор достигает особого стилистического эффекта благодаря коннотациям словосочетаний в контексте.

Ключевые слова: словосочетание, существительное, прилагательное, стилистический эффект, сравнение.

Marko N. S. Semantic Syntactical and Stylistic Peculiarities of Wordcollocations in the Heros' Appearance Description in the Novels by D. Lodge. The article deals with the most common wordcollocations in the novels by D. Lodge. Their structure is determined. The semantic syntactic and stylistic peculiarities of the adjective constructions have been singled out. The author creates a special stylistic effect in the novel due to the connotations of wordcollocations in context.

Key words: wordcollocation, noun, adjective, stylistic effect, simile.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вивчення словосполучень передбачає і їхній аналіз через призму художнього тексту, оскільки дослідження у лексичній та стилістичній сферах дадуть змогу з'ясувати основні особливості поєднання слів та їхню структуру, визначити індивідуально-авторське відображення сприйняття світу.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Вивченню семантико-синтаксичних одиниць, їхній своєрідності неодноразово приділяли увагу такі вчені, як О. С. Ахманова, А. С. Смирницький, С. Т. Тер-Мінасова, Ю. М. Осипов, М. Льюїс, Р. Квірк, Е. Селкірк.

Важливими є погляди С. Г. Тер-Мінасової, згідно з якими всі словосполучення поділяються на “вільні словосполучення” і фразеологічні одиниці, як завчасно створені еквіваленти слів [6, 28].

Метою статті є виявлення стилістично забарвлених моделей словосполучень, що свідчать про індивідуально-авторську творчість і виконують емоційно-експресивну функцію в контексті.

Об'єктом дослідження стали такі романи Д. Лоджа, як “Changing Places”, “Nice Work”, “Small World”, “Paradise News”, “Therapy”. Відбір семантико-синтаксичних одиниць проведено за допомогою суцільної вибірки із текстів загальним обсягом 1662 сторінки.

У роботі досліджуються різноманітні структурні моделі та особливості функціонування конотативних словосполучень, евристичних авторських утворень, які стануть практичним висновком.

Очікуваним результатом є висвітлення найбільш поширених структурних моделей словосполучень та їхнє стилістичне забарвлення в певному контексті.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Важливим маркером у творенні власного індивідуального стилю є застосування широкого вокабулярного запасу. Писемне мовлення твориться, виходячи із кількості активного запасу слів у автора та правил їхньої сполучуваності. Тут слід погодитись із А. С. Мікоян і С. Г. Тер-Мінасовою, які стверджують, що для того, щоб користуватися мовою, мовець має опанувати її лексику і вміти поєднувати слова в процесі мовлення [3, 14]. Матеріал для побудови мовленнєвого акту містить: 1) слово як визначену одиницю; 2) фразеологічну одиницю; 3) словосполучення як вільний еквівалент фразеологічних одиниць [3, 15].

“Словосполучення належать до однієї й тієї ж граматично-семантичної сфери, що й слово, так, як і слово, воно є номінативним засобом мови і так само, як і слово, може по-різному функціонувати в реченні, разом зі словами входить до складу членів речення” [5, 5]. Отже, словосполучення – це один із номінативних засобів мови і слугує будівельним матеріалом речення. Їхнє вживання в художньому тексті залежить від індивідуального стилю автора.

Увагу привертає велика кількість “вільних” словосполучень у текстах романів Д. Лоджа, що їх використано для опису. Автор послуговується як “вільними” семантико-синтаксичними сполученнями, так і тими, що мають обмежену здатність поєднання [6, 28]. “Вільне словосполучення поєднує лексеми, які мовець вільно вибрав, а це означає, що він у процесі творення мовлення довільно з’єднував слова, так створювалися абсолютно вільні, неїдіоматичні словосполучення” [5, 80–81].

Семантико-синтаксичне поєднання прикметника з іменником становить найпоширеніший вид словосполучень у романах Д. Лоджа. Вважається, що ад’єктивні словосполучення ґрунтуються на предметах думки, тому носії мови повторюють одні й ті ж “вільні” конструкції у подібних ситуаціях [6, 32–33].

Відомий філолог, професор Бірмінгемського університету, автор англійського університетського роману, Д. Лодж використовує тип словосполучення **Adj + Noun** найчастіше для опису зовнішності персонажів, однак часто перший компонент цієї конструкції складається з двох основ, тобто складного ад’єктива.

“Словотворення – це творення слів, котрі називаються похідними і складними, зазвичай на основі однокореневих слів, за допомогою характерних для мови зразків творення: афіксації, конверсії...” [7, 467].

Автор “дотримується словотворчих правил, самостійно творячи такі одиниці, котрі у суспільстві вважаються новоствореними” [4, 8].

Складні слова, що трапляються у творах Д. Лоджа, утворено словоскладанням й афіксацією.

Поширеним семантико-синтаксичним поєднанням буде **Adj. + looking + Noun**. Наприклад: “melancholy-looking man”; “best-looking woman”; “severe-looking matron”; “nice-looking girl”; “good-looking young woman”; “elated-looking young Germans”. Такі конструкції завжди описують, як виглядає персонаж, містять емоційно-експресивну оцінку, стилістично забарвлюють контекст. Наприклад: “There’s a nice-looking girl at the desk who smiles as you show your ticket and sign the Visitors’ Book...” [10, 95]. Слід зауважити, що структурно-семантичне поєднання складеного ад’єктива з іменником застосовується для образності й новизни в тексті романів і виражає особливості індивідуально-авторського стилю.

Серед подібних словосполучень типу **Adj. + Noun** привертають увагу метафорично забарвлені конструкції при описах героїв, де складений ад’єктив пишеться через дефіс. Наприклад: “gap-toothed smile”; “potato-shaped face”; “toffee-nosed southerner”; “brown-skinned creature”; “black-haired kid”; “yellow-haired lady”; “silver-haired spouse”; “sandy-haired young woman”; “sandy-haired young family”; “honey-colored hair”. Створені на основі авторських асоціацій, вони додають образності текстам романів. Наприклад: “...said Gloria, his secretary, crossing her legs and patting her wavy, honey-colored hair” [9, 155].

Часто при описах зовнішності автор використовує конструкцію **Adj. + Adj. + Noun**. Наприклад: “dark creamy complexion”; “full womanly figure”; “black silk dress”; “pale blue eyes”; “bright yellow curls”; “bright blue suit”; “close-set little eyes”; “chunky gold bracelet”; “innocent young girl”; “warm-blooded young woman”; “a pointed foxy face”; “cool damp fingers”; “short black dress”; “dark brown eyes”; “homeless young people”; “womanly, grown-up look” “long-lashed female giraffe”. Використання кількох ад’єктивів перед іменником додає експресії, чіткіше передає думку автора, інколи створюючи стилістичний ефект за допомогою метафор. Наприклад: “He looked young, with a pointed, foxy face and long, lank hair falling down over his eyes” [10, 53].

В онтологічному плані прикметниковий атрибут включає такі значеннєві компоненти, які мають спільне з предметними назвами, що зрештою і впливає на можливості сполучення. “У мовленні ад’єктив виконує функцію конкретизації або характеристизації іменника, а іменник є свого роду актуалізатором, засобом диференціації, уточнення значення прикметника. Семантична дифузія

компонентів прикметниково-субстантивного комплексу веде до формування нового змісту. Значення навантаження іменного словосполучення зростає в умовах об'єднання з номінативом двох і більше прикметників" [2, 39].

У романах Д. Лоджа трапляється структурно-семантичне поєднання типу **Adj. + Adj. + Adj. + Noun**. Наприклад: "a white, round, freckled face"; "dark, blue woolen blouson"; "big brown gentle eyes"; "sharp, white, even teeth". Застосування кількох ад'єктивів перед іменником підсвідомо впливає на читача, більш докладно передає світобачення автора. Наприклад: "Her red lips curled back over two rows of sharp, white, even teeth" [9, 134].

Цікавими є й інші словосполучення типу **Adj. + Noun**. Наприклад: "mortal creature"; "literal-minded girl"; "respectable girl"; "marbly limbs"; "icy feet"; "reptilian eyelids"; "lizard eyelids"; "warning look"; "funny look"; "facial skin"; "weak chin"; "rounded chin"; "heartly laugh"; "dark eyes"; "a watchful eye"; "beady eye"; "flying feet"; "sleeping figure"; "wooly beard"; "bandit moustache"; "military figure". Привертають увагу конструкції виду **Adj. + Noun**, що описують усмішки персонажів: "quick smile"; "artificial smile"; "hosteless smile"; "broad smile"; "feline smile"; "watery smile"; "complacment smile"; "cheerful smile"; "suitable smile"; "nervous smile"; "mirthless grin"; "wolfish grin". Описуючи міміку героїв, автор передає настрій подій у романах. Наприклад: "We decided to respect your artistic integrity, Tubby," Ollie said, with a *wolfish grin*" [10, 77].

"Передування прикметника в синтагматичній послідовності приводить до посилення його прогностичного навантаження і водночас до актуалізації іменника" [2, 41].

Серед конструкцій сполучення ад'єктива з іменником у романах Д. Лоджа часто трапляються колористично забарвлені епітети при описах. На думку О. Ю. Дубенко, в англійській літературі "частотність епітетів цієї лексико-семантичної групи знаходиться у залежності від літературного стилю, напрямку, до якого належить митець, а також від особливостей авторського художнього світобачення" [1, 23]. Колористична лексика не лише створює в текстах романів стилістичний ефект, а й допомагає читачам глибше проникнути в уяву письменника. Наприклад: "dark brown eyes"; "grey-faced drivers"; "white hair"; "white blouse"; "white frock"; "black hair"; "black silk"; "black taffeta skirt"; "silver-grey beard"; "silver-grey effect"; "yellow curls"; "yellow-fanged smile"; "pink and yellow candy-striped shirt"; "white-gloved doorman"; "navy-blue donkey-jacket"; "sad-looking watery-blue eyes"; "mop of red curly hair"; "red linen dress"; "red lips"; "wavy, reddish hair"; "red and gold thread"; "blue eyes". Описуючи зовнішність персонажів, автор нерідко використовує також колористичні конструкції складного ад'єктива (**Adj. + colored**) з іменником (**Noun**). Наприклад: "mud-colored dressing gown"; "cream-colored texture"; "creamy-colored Armani boots"; "caramel colored cons". Колористичні словосполучення надають експресії, образності, можуть передавати емоційний стан автора.

Опис зовнішності часто містить словосполучення, що побудовані за принципом перенесення ознаки. Серед них слід виокремити атрибутивні конструкції **Adj. + Noun + Prep + Noun**. Наприклад: "straight ruled line of her mouth"; "gruff bark of laugh"; "the white faces of passengers"; "wonderful ear for speech"; "impenetrable curtain of blonde hair"; "nest of wiry hair". Структурно-семантичне поєднання таких лексичних засобів допомогли авторам через призму художнього тексту передати власне ставлення до персонажів. Конструкції **Adj. + Noun + Prep + Noun** надають романам гумористичного та іронічного ефекту.

Описи зовнішності завжди містять порівняння, які належать до лінгвокультурологічних одиниць та відображають особливості національного образного мислення [1, 14]. "Вони дають уявлення про образні зближення між предметами і явищами, що утворилися в національній свідомості протягом століть" [1, 14]. Д. Лодж часто зіставляє своїх персонажів із представниками фауни чи наділяє їхніми ознаками. Наприклад: "When she laughed, the tip of her nose twitched and wrinkled up *like a rabbit's*" [10, 228]; "Wilcox fumbled for a cigarette, lit it, and exhaled smoke through his nostrils *like an angry dragon*" [8, 134]; "Cheryl... walked with a curious high-stepping gait, lifting her knees high and planting her feet down daintily and deliberately, *like a circus pony*" [9, 123]. Представникам фауни, що асоціюються в авторській уяві з героями, притаманні певні спільні ознаки. Серед інших прикладів знаходимо порівняння з: "sheepdog"; "crawling bugs"; "stricken birds"; "squirrel"; "mechanical bird"; "sheep";

“silvery fish”; “hippotami in mud”, більшість із яких належить до конструкцій словосполучень типу **Adj. + Noun** і створює стилістичний ефект у романах.

Висновки. Слід відзначити, що романи Д. Лоджа багаті на різноманітні структурно-семантичні конструкції, що створюють стилістичний ефект у текстах. Складні ад’єктивно-іменні словесні комплекси автор використовує при описах зовнішності персонажів, виділяючи певні ознаки, даючи експресивну оцінку. Такі словосполучення відображають національно-культурне та індивідуально-авторське сприйняття дійсності через призму художнього тексту.

Література

1. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов / О. Ю. Дубенко. – Вінниця : Нова кн., 2011. – 327 с.
2. Коненко І. В. Семантико-синтаксичний потенціал препозитивних та постпозитивних атрибутів / І. В. Коненко // Мовознавство : наук.-теорет. журн. Ін-ту мовознавства ім. О. О. Потебні та Укр. мовно-інформ. фонду НАН України. – 2009. – № 5. – С. 79–87.
3. Микоян А. С. Малый синтаксис как средство разграничения стилей / А. С. Микоян, С. Г. Тер-Минасова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. – 213 с.
4. Мешков О. Д. Словообразование современного английского языка / О. Д. Мешков. – М. : Наука, 1976. – 245 с.
5. Тер-Минасова С. Г. Синтагматика речи: онтология и эвристика / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 199 с.
6. Тер-Минасова С. Г. Словосочетание в научно-лингвистическом и дидактическом аспектах / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Высш. шк., 1981. – 143 с.
7. Языкознание : Большой энциклопедический словарь / отв. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая Рос. энцикл., 1998. – 685 с.
8. Lodge D. Nice Work / D. Lodge. – London : Penguin Books, 1989. – 384 p.
9. Lodge D. Small World / D. Lodge. – London : Penguin Books, 1985. – 339 p.
10. Lodge D. Therapy / D. Lodge. – London : Penguin Books, 1996. – 321 p.

Статтю подано до редколегії
31.03.2011 р.